

**BLISKI WSCHÓD
W PROCESIE PRZEMIAN**

**THE MIDDLE EAST
IN A PROCESS OF CHANGE**

Tom 1

Redakcja naukowa

Agnieszka Bryc

Michał Dahl

Magdalena Lewicka

Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2015

Recenzent
prof. dr hab. Marek Dziekan

Projekt okładki
Krzysztof Skrzypczyk

Zdjęcia na okładce:
Wikipedia Commons:
Sonia Sevilla / CC0 1.0
Lewa'a Alnasr / CC BY-SA 3.0
Ramy Raof / CC BY 2.0
Muhammad Ghafari / CC BY 2.0
Sallam / CC BY 2.0
M.Rais / CC0 1.0

Printed in Poland
© Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2015

ISBN 978-83-231-3529-6

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. 56 611 42 95, fax 56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl
www.wydawnictwoumk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax 56 611 42 38
e-mail: books@umk.pl
www.wydawnictwoumk.pl

Druk: Wydawnictwo Naukowe UMK

SPIS TREŚCI

<i>MAREK M. DZIEKAN</i>	
Wprowadzenie	9
Introduction.	13

BLISKI WSCHÓD W POLITYCE MIĘDZYNARODOWEJ THE MIDDLE EAST ON INTERNATIONAL POLITICS

<i>DAVID JERVIS</i>	
Change to the Past: The Obama Administration and the Middle East . . .	19
Powrót do przeszłości: administracja Obamy i Bliski Wschód	19
<i>MARCIN KRZYŻANOWSKI</i>	
Iran jako kluczowy czynnik redefiniujący sytuację na Bliskim Wschodzie – perspektywa geopolityczna	37
Iran as the key factor redefining the situation in the Middle East – geopolitical perspective	37
<i>MICHAŁ ALAGIERSKI</i>	
Polityka zagraniczna Turcji wobec przystąpienia Republiki Cypru do Unii Europejskiej	55
Turkish foreign policy towards the participation of the Republic of Cyprus in the European Union	55
<i>MICHAŁ DAHL</i>	
Polityka zagraniczna Indii i Turcji pod rządami Narendry Modiego i Ahmeta Davutoğlu – podobieństwa, różnice, perspektywy rozwoju relacji bilateralnych.	79

Foreign policy of India and Turkey under Narendra Modi and Ahmet Davutoğlu – similarities, differences and perspectives of bilateral relations' development	79
---	----

KAROL WASILEWSKI

„Moralna polityka zagraniczna” Republiki Turcji pod rządami Partii Sprawiedliwości i Rozwoju	115
--	-----

„The moral foreign policy” of the Republic of Turkey under the Justice and Development Party.	115
---	-----

MARCIN SZYDZISZ

Stosunki izraelsko-palestyńskie: stagnacja czy nowe otwarcie	145
--	-----

Israeli-Palestinian relations: stagnation or new opening?	145
---	-----

Agata Nowakowska

Współpraca gospodarcza między Polską a państwami Bliskiego Wschodu	161
--	-----

Economic cooperation between Poland and the Middle Eastern countries	161
--	-----

ZAGROŻENIA I BEZPIECZEŃSTWO

THREATS AND SECURITY

HANEEN ABUDAYEH

Islamic State and reshaping the Middle East: war on terrorism	175
---	-----

Państwo Islamskie i przemiany na Bliskim Wschodzie: wojna z terroryzmem	175
---	-----

KATARZYNA DOMAGAŁA

The Citizens of Kosovo and Bosnia and Herzegovina in the ranks of Islamic State	193
---	-----

Obywatele Kosowa i Bośni i Hercegowiny w szeregach Państwa Islamskiego.	193
---	-----

DAVUT HAN ASLAN

The New Middle East: An Unstable Region and Its Implications for Turkey.	207
--	-----

Nowy Bliski Wschód – niestabilny region i jego implikacje dla Turcji	207
--	-----

MICHAŁ HYRA

Działalność Arabii Saudyjskiej w obliczu irańskiego zagrożenia	223
--	-----

Activities of Saudi Arabia in the face of Iranian threat	223
--	-----

PRZEMYSŁAW OSIEWICZ

- Analiza porównawcza stanowisk Rady Współpracy Zatoki Perskiej i poszczególnych państw członkowskich wobec konfliktu w Syrii 243
- The Gulf Cooperation Council and Its Member States on the Syrian Conflict: A Comparative Analysis of Official Positions 243

PIOTR LOTARSKI

- Wojsko Polskie w misjach i operacjach pokojowych na Bliskim Wschodzie. Doświadczenia. Stan obecny. Perspektywy 265
- Polish Army in missions and peace operations in the Middle East. Experience, current state, prospects 265

ANNA BARTNIK

- Demograficzne wyzwania Izraela – źródła i implikacje 279
- Demographic challenges of Israel – sources and implications 279

DANIELA FOLWARCZNA

- Sytuacja mniejszości etniczno-religijnych we współczesnym Iraku 297
- The Situation of Ethnic-Religious Minorities in Contemporary Iraq 297

Wprowadzenie

Zmiana, pojmowana w jej aspekcie pozytywnym, to jeden z najważniejszych mitów naukowych w odniesieniu do nauk społecznych i humanistycznych. Wciąż, badając rozmaite aspekty rozwoju – w tym przypadku Bliskiego Wschodu – szukamy owych zmian, pragnąc wykazać, że właśnie one przyczyniają się do idącego w dobrym – w naszym rozumieniu – rozwoju sytuacji w regionie. Sprawa okazuje się jednak nie taka prosta. Ze swej natury bowiem zmiana to odzwierciedlenie dynamiki rozwoju społecznego, ekonomicznego czy kulturowego. A Bliski Wschód, podlegając niewątpliwie zmianom (bowiem „nigdy nie możemy wejść dwa razy do tej samej rzeki”) – pozostaje „cały czas w ogniu”, żeby zaopozyczyć metaforę z tytułu polskiego wydania książki Georges’a Corma. Narracja tamtej pracy zakończyła się w roku 2003, teraz mamy rok 2015. I choć czasy się zmieniają, to bliskowschodni ogień cały czas płonie. Zmienia się tylko jego natężenie, i może w nieco innych miejscach tego gorącego regionu znajdujemy jego najsilniejsze źródła. Mamy więc do czynienia z dynamiką niespotykaną już w tych czasach w żadnym innym regionie globu. O ile w wielu miejscach historia miałaby już ochotę się skończyć, to na pewno nie na Bliskim Wschodzie. Tu historia nie chce się skończyć i płonie przynajmniej od 1948 roku, a źródła tego zarzewia tkwią jeszcze głębiej – wydaje się, że można mówić nawet o 1798 roku, kiedy to Europa całkiem poważnie zaczęła myśleć o poszerzeniu swojego obszaru do życia, kiedy przestała się mieścić w swoich granicach, już i tak poszerzonych od czasu odkrycia Ameryki.

Oczywiście Czytelnika może zdziwić, że sięgam tak głęboko, to przecież dla nas, Europejczyków, zamierzchnia historia, o której już nie pamiętamy, a jeszcze częściej nie chcemy pamiętać. Ale echa tej historii dają o sobie znać po dziś dzień na południowych i wschodnich wybrzeżach

Morza Śródziemnego. To te wydarzenia leżą u podstaw tego, z czym mamy do czynienia także w ostatnich miesiącach. Granice państwowe bywają nazywane „bliznami historii”. Wydaje się, że współcześnie nigdzie bardziej nie zostały one tak rozdarte i nie krwawią one tak bardzo, jak na Bliskim Wschodzie. Strumyki tej krwi docierają stale także do nas wraz ze wzrastającymi ciągle falami uchodźców, z niebywałym nasileniem się terroryzmu. Bez względu więc na wszystko pamiętać należy, że to blizny po ranach, które zostawili tam przedstawiciele naszej kultury.

Nikogo dziś nie trzeba przekonywać o wadze, jaką ma ten region, traktowany raz jako inspiracja, raz jako zagrożenie, w zależności od zagadnienia i punktu widzenia. Nawet, jeśli traktować dzisiejszą sytuację w tym zapalnym regionie jako przede wszystkim zagrożenie, do czego skłaniają się głównie politycy, podstawą jego poznania i – a co za tym idzie – zrozumienia owego zagrożenia jest wielostronny jego ogląd. Próba takiego spojrzenia jest książka oddawana do rąk Czytelników. Składa się ona z pięciu części, koncentrujących się na rozmaitych aspektach cywilizacji współczesnego Bliskiego Wschodu: „Bliski Wschód w polityce międzynarodowej”, „Zagrożenia i bezpieczeństwo”, „Problemy społeczno-polityczne w literaturze i mediach”, „Kobieta w społeczeństwach bliskowschodnich” oraz „Religia a kultura i społeczeństwo”. Prezentuje więc ona swego rodzaju przekrój zagadnień, jakimi zajmują się badacze w rozmaitych ośrodkach prowadzących studia nad Bliskim Wschodem oraz wskazuje na kierunki, w których badania te będą się rozwijać. Praca ma charakter interdyscyplinarny, a Bliski Wschód postrzegany jest z różnych perspektyw nie tylko tematycznych, ale także metodologicznych. Obok tekstów politologicznych znajdujemy opracowania literaturoznawcze, socjologiczne, antropologiczne i religioznawcze. Choć na pierwszy rzut oka może się to wydawać przypadkowe, uważam, że tak nie jest. Moje wieloletnie doświadczenie jako badacza rozmaitych aspektów kultury muzułmańskiej wskazuje, że rozumienie obcych i odległych mentalnie cywilizacji wymaga spojrzenia kompleksowego – znajomość literatury arabskiej w równym stopniu może pomóc w rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych, co wiedza o systemach politycznych czy układach międzypaństwowych.

I tu wypada powrócić do kwestii zmiany jako pozytywnej konieczności i natury jej dynamiki w interesującym nas regionie. Prezentowany tom odzwierciedla, jak się wydaje, najważniejsze aspekty owych zmian, a także, co niezwykle ważne, ich tempo. Bez względu na to, jak podchodzi do

zjawiska „zmiany” sam islam, zmiany zachodzą i są przez islam determinowane. To on właśnie w większym lub większym stopniu, ale niezmiennie, wpływa na ich kształt i zakres. Nie pozostaje przy tym oderwany od rzeczywistości, której, szczególnie współcześnie, niezwykle istotnym elementem są stosunki międzynarodowe – zarówno w aspekcie regionalnym, jak i interregionalnym i globalnym. Prezentowane w książce teksty ukazują wiele aspektów tych zmian – jak choćby dążenie rozmaitych sił na Bliskim Wschodzie do odgrywania roli hegemonia – chodzi zarówno o siły lokalne, jak i zewnętrzne. Autorzy zwracają uwagę na rozmaite aspekty roli Stanów Zjednoczonych – głównego gracza zewnętrznego, jaki został tu uwzględniony, a także dążących do hegemonii Turcji, Iranu, Izraela i Arabii Saudyjskiej. Nie będę chyba daleki od prawdy twierdząc, że zmiany najszybsze i najgłębsze, a jednocześnie wyraźnie widoczne na zewnątrz, zachodzą w dziedzinie polityki, wpływa ona bowiem bezpośrednio na regiony sąsiednie, w pewnym zakresie także na cały świat.

W kulturze również zachodzą zmiany, choć nie tak szybkie i nie tak spektakularne jak w polityce. Determinowane są one często przez tę ostatnią, jak to spostrzegamy w literaturze i muzyce. W zakresie tzw. „kultury wysokiej” najczulsza okazuje się, jak zwykle, literatura, niejednokrotnie, niejako „z ukrycia” współodpowiedzialna na niektóre z owych zmian – dostrzegamy tu więc rodzaj współdziałania. Kultura popularna, w tym muzyka, podąża za zmianami ze swej natury – powstaje z potrzeby jak najszybszej reakcji na wydarzenia. W trakcie Arabskiej Wiosny powstawała ona nawet bezpośrednio na ulicach i placach przepełnionych demonstrantami.

Bardziej skomplikowana sytuacja jest w zakresie religii. Islam jest specyficznym zjawiskiem religijnym, nie uciekającym z zasady od polityki. Dlatego trudno jednoznacznie stwierdzić, czy to polityka wpływa na islam, czy też islam na politykę. Nie bez kozery przecież „świata zachodniemu” przeciwstawiamy „świat islamu”. Choć mamy tendencję do naturalnego dla kultur chrześcijańskich oddzielania *sacrum* od *profanum*, tu jednak postępujemy inaczej, przeciwstawiając jednoznacznie *profanum* Zachodu sakralnemu islamowi.

Mówiąc o zmianach musimy też pamiętać o zmianach społecznych. Wojny i konflikty mają to do siebie, że – jeśli nie przebudowują – to przynajmniej naruszają tkankę społeczną. Niełatwo jest w tej chwili określić ich kierunek. Książka, którą Czytelnik ma przed sobą ma za tło historyczny okres przełomu XX i XXI wieku. Trwają jeszcze stare systemy i zasa-

dy (czasem nawet się umacniają), nowe się rodzą, choć nie wiadomo, czy i jak długo przeżyją. Wydarzenia historyczne, które wskazują tu główne punkty odniesienia – amerykańska inwazja na Irak, impas w kwestii palestyńskiej, kolejne „rewolucje” w krajach arabskich, prowadzą bez wątpienia do rozpadania się starych struktur politycznych, być może także do zmian pewnych paradygmatów badawczych dotyczących regionu. To, co nadchodzi, to zmiana – ale czy takich zmian, jakie zaszły w Iraku czy Libii, oczekują mieszkańcy Bliskiego Wschodu? Na to pytanie muszą odpowiedzieć oni sami, nasza rola to głównie obserwacja i analiza, a w mniejszym stopniu doradzanie, szczególnie, jeśli nikt tego od nas nie oczekuje. Ich przyszłość leży w ich rękach. Możemy ich wizję akceptować lub nie, ale nie mamy prawa niczego narzucać. Bo obecny obraz Bliskiego Wschodu to wypadkowa oddziaływania sił wewnętrznych i zewnętrznych, które niekoniecznie były „zaproszone do stołu”. Po prostu: więcej wolności, ale nie tylko dla nas.

Marek M. Dziekan

Introduction

Change, understood in a positive sense, is one of the most important scientific myths regarding social and humanistic science. We still search for these changes, studying various aspects of development, in this case of the Middle East, with a desire to demonstrate that these changes account for a good, to our minds, course of development in the region. However, this is not so simple. Change, in its nature, is a reflection of dynamics of social, economical and cultural development. The Middle East, being undoubtedly subject to changes (since „lightening never strikes twice in the same place”) stays in the sphere of conflict all the time. Georges Corm refers to this situation in his book. The narrative ends, however, in 2013, and it is 2015 now. Although time passes, the Middle East is still conflicted. The only things that change are its intensity and places in this region which are the sources of the conflict. This kind of dynamics is unique in the sense that it is present in no other region in the whole world. History, which would rather end in other regions, would not do so in the Middle East. It does not wish to end here and thrives since 1948 and its sources are even deeper: they seem to date back as far as to 1798, when Europe started to think about extending its borders, when it stopped being comfortable within its own ones, broadened since the discovery of America anyway.

It may seem astonishing that I am reaching so far back. For us, Europeans, this is distant past we do not want to remember. Yet, the consequences of this history are visible up to this day. They are foundations of the events of the past few months. Country borders are sometimes called „scars of history”. It seems that, in contemporary times, in the Middle East these scars were so torn and are so bleeding as nowhere else in the world. Streams of this blood reach Europe together with con-

stantly growing waves of refugees and intensifying acts of terrorism. We should remember that these scars are signs of wounds inflicted by representatives of the European culture.

The significance of this region is unquestioned. Once it is treated as an inspiration, other times as a threat, depending on the situation and perspective. Even if we treated today's situation in this region as a threat, an attitude towards which mainly politicians tend, the basis of knowledge and understanding of this threat should be a multi-faceted view. This book is an attempt of such a view. It consists of five parts which focus on various aspects of the civilisation of contemporary Middle East: „The Middle East on International Politics”, „Threats and Security”, „Socio-Political Problems in a Literature and Media”, „Woman in a Middle-Eastern Societies”, and „Religion vs. Culture and Society”. The book presents a cross-section of issues studied by scientists in various centres that conduct research on the Middle East and shows directions in which these studies may develop. The work has an interdisciplinary nature and the Middle East is looked at from various perspectives, not only regarding subject, but also methodology. It touches not only upon political science studies, but also literary, social, anthropological and religion science ones. Such a combination may seem accidental; however, it is not so. My long experience as a researcher of various aspects of Islamic culture shows that understanding of foreign and mentally distant civilisations requires a complex view. I believe that a knowledge of Arab literature may help resolve military conflicts to the same extent as a knowledge of political systems or of arrangements between countries.

At this point, we should return to the question of change as a positive necessity and the nature of its dynamics in the Middle East. The book reflects the most important aspects of these changes and, what is crucial, their pace. Regardless of the way Islam itself treats the phenomenon of change, changes are taking place and are determined by Islam. This religion, to smaller or bigger extent, influences the shape and extent of these changes. Doing so, Islam does not stay detached from reality, a crucial element of which are regional, interregional and global international relationships, especially today. The texts presented in the book show many aspects of these changes. For instance, the struggle of various forces, both local and external, for hegemony in the Middle East. The authors pay attention to various aspects of the role of the US,

the main external player examined here, as well as Turkey, Iran, Israel, and Saudi Arabia striving for power. I may risk stating that the quickest and deepest changes, which are at the same time visible from the outside, take place in the field of politics, since it directly influences neighbouring regions, and, to some extent, also the whole world.

Culture is also subject to changes; however, they are not so quick and spectacular as in politics. They are, however, determined by politics, as it is in the case of literature and music. Regarding „high culture”, literature appears to be the most vulnerable. Many a time, it shares the responsibility for some of the changes. Thus, a kind of co-operation may be spotted here. Popular culture, including music, follows the changes of its nature: it emerges of the need of the quickest reaction to events. During the Arab Spring it was created even directly on the streets and squares crowded with demonstrators.

The situation is more complicated with religion. Islam is a specific religious phenomenon, in principle not shunning from politics. Therefore, it is difficult to unambiguously state whether politics influences Islam or the other way round. We set the Western world against „the world of Islam” not groundlessly. Although we, as representatives of the Christian culture, tend to naturally separate sacrum from profane, in this case we do it in a different way: we set the unambiguous Western profane against sacred Islam.

Dealing with change, we have to take into consideration social changes. War and conflicts typically rebuild, or at least encroach the social layer. Its not easy to define the direction of social changes. The book uses the period between the 20th and 21st centuries as its historical background. Back then, the old systems and principles lasted and new ones were emerging, although they were not sure to thrive and develop. Historical events which indicate the main points of reference here, such as American invasion in Iraq, impasse in the question of Palestine, another „revolutions” in Arab countries, undoubtedly lead to the break-up of the old political structures and perhaps also to changes in certain scientific paradigms regarding the region. What is coming is change. Yet, is this change in accordance with the expectations of the inhabitants of the Middle East? Is it similar to the changes that have touched Iraq or Libya? These questions must be answered by them. Our role is mainly observation and analysis, and to a smaller extent advice, especially when nobody expects us to give it. Their future is in their hands. We

may accept their vision or not, but we have no right to dictate anything. The present image of the Middle East is the resultant of internal and external forces which were not necessarily invited to participate. To put it simply, we need more freedom, but not only for ourselves.

Marek M. Dziekan